

Türkiye Finansal Raporlama Standardı - 9 "Finansal Araçlar" Standardına Göre Finansal Araçların Sınıflandırılması ve Uygulama Örnekleri

*Turkey Financial Reporting Standard - 9 "Financial Instruments" by
Standard Classification of Financial Instruments and Application
Examples*

Emine ÇINA BAL

Gazi Üniversitesi, Turizm Fakültesi
Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği Bölümü
Ankara/TÜRKİYE
ecina@gazi.edu.tr

Özet

TMS 39 a göre finansal varlıklar dört sınıfa ayrılmıştır. TMS 39'da finansal varlıklar için yapılan bu dörtlü sınıflandırma, TFRS 9 ile gerçeğe uygun değerler değerlendirilen ve itfa edilmiş maliyetle değerlendirilen finansal varlıklar şeklinde ikiye düşürülmüştür.

Çalışmamızın uygulama örneğinde, alım satım amaçlı hisse senedi alınmış ve hisse senedinin gerçeğe uygun değerindeki olumlu ve olumsuz farkların kâr veya zarar hesaplarında nasıl muhasebeleştirileceği gösterilmiştir. Çalışmamızın diğer uygulama örneği de alım satım amacıyla elde tutulmayan özkaynağa dayalı bir finansal araca yapılan yatırıma ilişkindir. Bu tür finansal varlıkların gerçeğe uygun değerinde sonraki tarihlerde meydana gelecek değişiklikler, standartta da belirtildiği gibi diğer kapsamlı gelirden sunulmuştur. Tahvil alımına ilişkin örnekte ise önce tahvilin işletme tarafından alım tarihindeki maliyetini (alım fiyatı + komisyon giderleri vb.) gelecekte bu tahvilden elde edilecek nakit girişlerine (faiz ve anapara geri ödemeleri) eşitleyen iskonto oranı (iç getiri oranı) hesaplanmıştır. Buna göre her döneme ilişkin faiz geliri, tahsil edilen faizlerden kaynaklanan nakit akışları ve tahvilin her yılın sonundaki maliyetlerini gösteren itfa edilmiş maliyet tablosu oluşturulmuştur. Bu tabloya göre, tahvilin her yılsonundaki değerlemesine ilişkin muhasebe kayıtları gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Finansal Araçlar, TFRS 9, TMS 39, İtfa Edilmiş Maliyetle Ölçüm, Gerçeğe Uygun Değer Ölçüm.

Abstract

According to IAS 39, financial assets are classified into four classes. This quadruple classification for financial assets in IAS 39 has reduced into the groups as valued at fair value in the form of financial assets valued at amortized cost by IFRS 9.

At the implementing example of this study, stock held for trading is taken, and how to take into account the positive and negative differences in fair value using profit and loss accounts are shown. Another implementing example of our study is related to an investment in an equity investment that is not held for trading purposes. Changes will be occur later in the fair value of these financial assets are presented, as mentioned in the standard, in other comprehensive income subsequent. At the example related to purchase of bonds in the implementation part of the study, first the cost of bond at the date of purchase (purchase price + commission expenses, etc.), cash flows will be obtained in the future from this bond (interest and principal payments) equalizing discount rate (internal rate of return) is calculated. Accordingly, an amortized cost table that shows interest income of each period, cash flows sourced from obtained interests and the cost bond at he and of each year is created. According to this table, accounting records considering each year-end valuation of the bond is shown.

Key Words: *Financial Instruments, IFRS 9, IAS 39, Amortized Cost, Fair Value.*

1. Giriş

Finansal araç; bir işletmenin finansal varlığı ile diğer bir işletmenin finansal borcunda ya da özkaynağa dayalı finansal aracında artışa neden olan herhangi bir sözleşmedir (TMS 32, md. 11). Finansal araçları, asıl finansal araçlar ve türev finansal araçlar olmak üzere ikiye ayırabiliriz. Asıl finansal araçlara nakit mevcudu ile alacaklar, borçlar, hisse senetleri örnek olarak verilebilir.

Finansal araçlarla ilgili dört adet Türkiye Muhasebe Standardı mevcuttur. Bunlar; TMS 32 “Finansal Araçlar: Sunum”, TMS 39 “Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme”, TFRS 7 “Finansal Araçlar: Açıklamalar” ve TFRS 9 “Finansal Araçlar”dır.

TMS 32 “Finansal Araçlar: Sunum” standardında, finansal varlık ve finansal borç sınıflandırılması yapılmıştır. TFRS 7 “Finansal Araçlar: Açıklamalar” Standardında, finansal araçlara ilişkin olarak kamuoyuna yapılması gereken açıklamalara yönelik hükümler vardır. TMS 39 “Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme” Standardında, finansal varlıkların sınıflandırılması, ölçümü ve muhasebeleştirilmesine yönelik hükümlerden oluşur. TFRS 9 “Finansal Araçlar” Standardında, finansal araçların sınıflandırılması, ilk muhasebeleştirilmesi, ölçümüne ilişkin finansal raporlama ilkeleri yer almaktadır. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu IAS 39 “Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme” Standardının yerini almak üzere yeni bir proje başlatmış ve bu kapsamda ilk olarak 12 Kasım 2009 tarihinde IFRS 9 “Finansal Araçlar” standardını yayınlamıştır. Standardın yayınlanan ilk kısmında finansal varlıkların sınıflandırma ve ölçümleme konularına yer verilmiştir. Halen üzerinde çalışılmakta olan konular da tamamlandığında IAS 39 yürürlükten kalkmış olacaktır. Türkiye’de de 27.04.2010 tarih ve 27564 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan TFRS 9 “Finansal Araçlar” standardı ile ilgili üzerinde çalışmakta olan konular tamamlandığında, bu standart TMS 39 “Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçüm” standardının yerini alacaktır (Çına Bal ve Öztürk, 2013, s. 126 - 127).

2. TFRS - 9 "Finansal Araçlar" Standardı

TFRS 9 “Finansal Araçlar” Standardında, finansal araçların sınıflandırılması, ilk muhasebeleştirilmesi ve ölçümüne ilişkin finansal raporlama ilkeleri yer almaktadır.

2.1. Amaç

Bu TFRS'nin amacı, finansal tablo kullanıcılarına işletmenin finansal varlıklarının tutarını, zamanını ve gelecekteki nakit akışlarının belirsizliğini değerlendirmelerinde, finansal varlıklara ilişkin ihtiyaca uygun ve faydalı bilgiyi sunacak finansal raporlama ilkelerini belirlemektir (TFRS 9, md. 1.1).

2.2. Kapsam

Bu standardın kapsamı, "TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme" Standardı kapsamı içinde yer alan tüm finansal varlıkların sınıflandırılması ve ölçülmesi (türev araçlar dahil) açıklanmaktadır. (md. 2.1)

2.3. Finansal Varlıkların Sınıflandırması

TMS 39'da finansal varlıklar aşağıdaki dört başlık altında sınıflandırılmıştır;

- (a) Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlıklar;
- (b) Vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar;
- (c) Kredi ve alacaklar ve
- (d) Satılmaya hazır finansal varlıklar.

TMS 39 ile yukarıdaki şekilde dört başlık altında sınıflandırılan finansal varlıklar, TFRS 9 ile

- İtfa edilmiş maliyetle ölçülen finansal varlıklar
- Gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen finansal varlıklar

olarak iki şekilde sınıflandırılmıştır. (TFRS 9, md. 4.1)

Bu sınıflandırmada ilgili varlıkların yönetimi için işletmenin kullandığı yönetim modeli (finansal varlık yönetim modeli) ve söz konusu varlıkların sözleşmeye bağlı nakit akış özellikleri dikkate alınmıştır. (TFRS 9, md. 4.1)

İşletmenin yönetim modeli, yönetimin bireysel bir finansal araca ilişkin niyetine bağlı değildir. Dolayısıyla sınıflandırmaya ilişkin söz konusu koşul finansal araç bazında değil, ilgili finansal araç grubunun geneli için geçerlidir. Ancak, bir işletmenin finansal araçların yönetimine ilişkin birden fazla yönetim modeli olabilir. Bu nedenle, sınıflandırmanın raporlayan işletme bazında belirlenmesine gerek yoktur. Örneğin, bir işletme hem sözleşmeye bağlı nakit akışlarını tahsil etmek amacıyla yönettiği bir yatırım portföyünü hem de gerçeğe uygun değer değişikliklerini nakde dönüştürmek için alım satım amacıyla yönettiği başka bir yatırım portföyünü elinde bulundurabilir. (TFRS 9, md. B4.2)

Yönetim modelinin amacı, finansal varlıkları sözleşmeye bağlı nakit akışlarını tahsil etme niyetiyle elde tutmak olsa dahi bu araçların hepsinin vadeye kadar elde tutulması gerekmez. Dolayısıyla, finansal varlık satışlarının olduğu durumlarda dahi, yönetim modeli, finansal varlıkların sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsili amacıyla elde tutulmasını amaçlayan bir model olabilir. Örneğin, bir finansal varlık aşağıdaki durumlarda satılabilir (TFRS 9, md. B4.3):

- (a) Finansal varlık artık işletmenin yatırım politikasına uymamaktadır (örneğin, varlığın kredi derecesi işletmenin yatırım politikasınca öngörülen seviyenin altına düşmüştür),

- (b) Sigortacı süre tahmininde (örneğin ödemelerin beklenen zamanlamasında) meydana gelen bir değişikliği yansıtmak amacıyla yatırım portföyünü düzeltmiştir veya
- (c) Yatırım harcamaları için fona ihtiyaç vardır. Ancak, bir portföy içerisinden yapılan satışların sayısı ender olarak yapılan satış niteliği arz etmiyor ise, bu satışların sözleşmeye bağlı nakit akışlarını elde etme amacı ile tutarlı olup olmadığının ve ne kadar tutarlı olduğunun değerlendirilmesi gerekir.

Amacın sözleşmeye bağlı nakit akışlarını tahsil etmek için finansal araçları elde tutmak olmadığı bir yönetim modeli, finansal varlık portföy performansının, varlıkların satışı yoluyla nakit akışlarının elde edilmesi amacı doğrultusunda yönetildiği durumda meydana gelir. Örneğin; bir varlık portföyünün kredi marjlarındaki veya getiri eğrilerindeki değişikliklerden kaynaklanan gerçeğe uygun değer değişikliklerini nakde dönüştürmek için aktif olarak yönetilmesi durumunda işletmenin yönetim modeli, söz konusu varlıkları sözleşmeye bağlı nakit akışlarını tahsil etmek amacıyla elde tutan bir model değildir. İşletmenin amacı doğrultusunda aktif alım ve satımlar gerçekleşmekte ve işletme söz konusu araçları sözleşmeye bağlı nakit akışlarını tahsil etmek amacıyla değil, gerçeğe uygun değer kazançlarını nakde dönüştürmek amacıyla yönetmektedir (TFRS 9, md. B4.5).

2.4. Muhasebeleştirme

Finansal varlıkların ilk edinilmelerinde ve sonraki aşamalarda nasıl ölçüleceği ve muhasebeleştirileceği TFRS - 9'da aşağıdaki şekilde açıklanmıştır.

2.4.1. İlk Muhasebeleştirme

Bir finansal varlık, finansal durum tablosunda (bilançoda) sadece finansal aracın sözleşmeye bağlı hükümlerine taraf olunması halinde muhasebeleştirilir. Bir finansal varlık ilk muhasebeleştirmede yukarıda belirtildiği gibi TFRS 9 hükümlerine göre sınıflandırılır. (TFRS 9, md. 3.1.1)

Bir finansal varlık ilk muhasebeleştirilmesi sırasında gerçeğe uygun değerinden ölçülür. Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılanlar dışındaki finansal varlıkların ölçümünde, bunların edinimiyle doğrudan ilişkilendirilebilen işlem maliyetleri de gerçeğe uygun değerlerine ilave edilir (TFRS 9, md. 5.1.1).

İlk muhasebeleştirme sırasında, bir finansal varlığın gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılarak ölçülen olarak sınıflanması mümkündür. Bunun için, yapılan sınıflamanın, bu sınıflamanın yapılmaması durumunda varlık veya borçların farklı yöntemlerle ölçülmesinin veya bunlara ilişkin kazanç veya kayıpların farklı esaslardan muhasebeleştirilmesinin yaratacağı ölçüm veya muhasebe tutarsızlığını ('yanlış muhasebe eşleşmesi' olarak da adlandırılır) tamamen veya büyük oranda ortadan kaldırması gerekir (TFRS 9, md. 4.5).

Bir finansal varlığın ilk muhasebeleştirmedeki gerçeğe uygun değeri normalde söz konusu varlığın işlem fiyatıdır (yani, verilen bedelin gerçeğe uygun değeridir. Ancak, verilen bedelin bir kısmının finansal araçtan başka bir unsur için verilmiş olması durumunda, işletme finansal aracın gerçeğe uygun değerini ölçer. Örneğin; faiz getirisi olmayan uzun vadeli bir kredi veya alacağın gerçeğe uygun değeri, gelecekteki tüm nakit akışlarının, aynı kredi derecelendirmesine sahip benzer bir finansal aracın (para birimi, vade, faiz oranının türü ve diğer unsurlar açısından benzer) cari faiz oranı

(oranları) kullanılarak iskonto edilmiş bugünkü değeri üzerinden ölçülür. Geriye kalan kredi tutarı, başka tür bir varlık olarak muhasebeleştirilmesi gerekmedikçe, gider veya gelirden indirim olarak kaydedilir. (TFRS, md. B5.1)

2.4.2. Sonraki Dönemlerde Ölçüm ve Muhasebeleştirme

a) İtfa Edilmiş Maliyeti Üzerinden Ölçüm ve Muhasebeleştirme

Bir finansal varlık aşağıdaki iki koşulun birlikte sağlandığı durumlarda itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülür (TFRS 9, md. 4.2):

- a) Varlığın, sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsilini amaçlayan bir yönetim modeli kapsamında elde tutulması.
- b) Finansal varlığın sözleşme hükümlerinin, belirli tarihlerde sadece anapara ve anapara bakiyesine ilişkin faiz ödemelerinin yapılmasına yönelik nakit akışlarına yol açması.

Her raporlama dönemi sonunda, itfa edilmiş maliyetinden ölçülen finansal varlıkların veya finansal varlık gruplarının değer düşüklüğüne uğradığına ilişkin tarafsız göstergeler bulunup bulunmadığı değerlendirilir. Bu tür bir göstergenin bulunması durumunda, ilgili zararın tutarı, gelecekteki tahmini nakit akışlarının (henüz oluşmamış gelecekteki kredi zararları hariç) finansal varlığın orijinal faiz oranı (diğer bir ifadeyle, ilk muhasebeleştirme sırasında hesaplanan etkin faiz oranı) üzerinden iskonto edilerek hesaplanan bugünkü değeri ile defter değeri arasındaki fark olarak ölçülür. Varlığın defter değeri, doğrudan veya bir karşılık hesabı kullanılmak suretiyle azaltılır. İlgili zarar tutarı kâr veya zararda muhasebeleştirilir değer düşüklüğü zararının tutarı tespit edilir (TMS 39, md. 58, 63).

İtfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen ve finansal riskten korunma ilişkisinin bir parçası olmayan bir finansal varlıktan kaynaklanan kazanç veya kayıplar, ilgili finansal varlığın finansal durum tablosu dışı bırakılması, değer düşüklüğüne uğraması veya yeniden sınıflandırılması durumunda ve itfa süreci boyunca kâr veya zararda muhasebeleştirilir (TFRS 9, md. 5.4.2).

b) Gerçeğe Uygun Değer Üzerinden Ölçüm ve Muhasebeleştirme

Bir finansal varlık, itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülemediği sürece gerçeğe uygun değerinden ölçülür (TFRS 9, md. 4.4).

Gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen ve finansal riskten korunma ilişkisinin parçası olmayan bir finansal varlıktan kaynaklanan kazanç ve kayıplar, kâr veya zararda muhasebeleştirilir. Ancak bunun için, söz konusu finansal varlığın özkaynağa dayalı bir finansal araç olmaması ve bu varlıktan kaynaklanan kazanç veya kaybın diğer kapsamlı gelirden gösterilmesinin seçilmemesi gerekir (TFRS 9, md. 5.4.1).

Finansal varlıkların sınıflandırılması, ölçümü ve muhasebeleştirilmesi ile ilgili olarak, TMS 39 ve TFRS 9'da yer alan hükümler aşağıda karşılaştırmalı olarak verilmiştir;

TMS - 39	TFRS - 9
<p>Sınıflandırma ve Ölçümleme</p> <p>TMS 39’da finansal varlıklar dört sınıfa ayrılmıştır. Her biri farklı ölçümleme esasına tabidir. Bu varlıklar; gerçeğe uygun değerlenen varlıklar, vadeye kadar elde tutulan varlıklar, kredi ve alacaklar, satılmaya hazır finansal varlıklar olarak sınıflandırılmıştır.</p>	<p>Sınıflandırma ve Ölçümleme</p> <p>Finansal varlıklar ölçümleme kategorileri açısından iki sınıfa ayrılmıştır. Bu sınıflandırmada işletmenin finansal varlıklarının yönetimi için iş modeli ve finansal varlığın sözleşmeye bağlı nakit akış özellikleri dikkate alınır. Varlıklar; gerçeğe uygun değerle değerlendirilen ve itfa edilmiş maliyetle değerlendirilen varlıklar olarak sınıflandırılmıştır.</p>
<p>Değer Düşüklüğü</p> <p>TMS 39’a göre itfa edilmiş maliyetle değerlendirilen ve gerçeğe uygun değerle değerlendirilerek değerlendirme farkı diğer kapsamlı kâr ya da zarar da muhasebeleştirilen finansal varlıklarda değer düşüklüğü hesaplanmaktadır. Bazı finansal varlıklara ilişkin değer düşüklüğü zararlarının iptali yasaklanmıştır.</p>	<p>Değer Düşüklüğü</p> <p>Yeni sınıflandırma modelinin bir sonucu olarak, sadece itfa edilmiş maliyetle değerlendirilen finansal varlıklar değer düşüklüğüne tabidir. Tüm değer düşüklüğü zararları iptal edilebilmektedir.</p>
<p>Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Kâr ya da Zarar da Muhasebeleştirilen Finansal Varlıklar</p> <p>TMS 39’da bu varlıklar için bir sunum seçeneği söz konusu değildir.</p>	<p>Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Kâr ya da Zarar da Muhasebeleştirilen Finansal Varlıklar</p> <p>Özkaynağa dayalı finansal araçlara yapılan yatırımların ilk muhasebeleştirilmesinde işletmelere bir sunum seçeneği sağlanmıştır. Buna göre, eğer işletme kriterlere uygunsa, başlangıçta bu yatırımlarını gerçeğe uygun değerle değerlendirilen ve değerlendirme farklarını diğer kapsamlı kâr veya zararda muhasebeleştirir. Bu yatırımlardan elde edilen temettüler kâr zararda muhasebeleştirilir. Diğer kapsamlı kâr veya zararda muhasebeleştirilen tutarların, varlığın satışı halinde kâr zararda raporlanmasına izin verilmemektedir.</p>
<p>Maliyet Bedeli ile Ölçüm</p> <p>TMS 39’da borsada işlem görmeyen ve gerçeğe uygun değeri güvenilir bir şekilde ölçülemeyen finansal varlıkların maliyet bedeli ile ölçümüne izin verilmektedir.</p>	<p>Maliyet Bedeli ile Ölçüm</p> <p>Tüm özkaynağa dayalı yatırımlar gerçeğe uygun değer üzerinden ölçülür.</p>

Kaynak: Özerhan ve Yanık, 2012, s. 213.

2.5. Özkaynağa Dayalı Finansal Araçlara Yapılan Yatırımlar

İlk muhasebeleştirmede, TFRS 9’un kapsamında olan ve alım satım amacıyla elde tutulmayan özkaynağa dayalı bir finansal araca yapılan yatırımın gerçeğe uygun değerinde sonraki tarihlerde meydana gelecek değişikliklerin diğer kapsamlı gelirden sunulması konusunda, geri dönülemeyecek bir tercihte bulunulabilir (TFRS 9, md. 5.4.4).

Söz konusu yatırımdan elde edilen temettüler, TMS 18 "Hasılat" standardına göre işletmenin bu temettüleri tahsil etme hakkının ortaya çıktığı tarih itibarıyla kâr veya zararda muhasebeleştirilir (TFRS 9, md. 5.4.5).

2.6. Yeniden Sınıflandırma

Sadece yönetim modelinin değiştirilmesi durumunda, bu değişiklikten etkilenen tüm finansal varlıklar yeniden sınıflandırılır. Bu tür değişikliklerin çok nadir olması beklenir. Söz konusu değişiklikler, içsel veya dışsal değişiklikler sonucunda işletmenin üst yönetimi tarafından belirlenir ve işletmenin faaliyetleri açısından önemli ve üçüncü taraflara kanıtlanabilir nitelikte olmalıdır. Yönetim modelindeki değişime ilişkin örnekler aşağıda yer almaktadır (TFRS 9, md. B5.9):

- a) İşletme, kısa vadede satmak üzere elinde tuttuğu ticari kredilerden oluşan bir portföye sahiptir. Bu işletme, söz konusu ticari kredilerini yönetecek olan ve sözleşmeye bağlı nakit akışlarını tahsil etmek üzere elinde kredi tutan bir yönetim modeline sahip olan bir şirketi satın alır. Ticari krediler portföyü bundan böyle satış amaçlı olmayıp alınan ticari kredilerle birlikte yönetilmektedir ve bütün krediler, sözleşmeye bağlı nakit akışlarını tahsil etmek amacıyla elde tutulmaktadır.
- b) Bir finansal hizmet şirketi, ipotek karşılığı bireysel kredi işini sonlandırmaya karar vermiştir. Artık yeni iş kabul edilmemektedir. Finansal hizmet şirketi ise kendi ipotekli kredi portföyünü satış amacıyla aktif olarak pazarlamaktadır.

Aşağıda yer alan durumlar, yönetim modelindeki değişim olarak nitelendirilmemektedir (TFRS 9, B5.11):

- (a) Belirli finansal varlıklarla ilgili amaçta meydana gelen bir değişim (piyasa koşullarında önemli değişikliklerin olduğu durumlarda bile),
- (b) Finansal varlıklar açısından belirli bir piyasanın geçici olarak yok olması,
- (c) İşletmenin farklı yönetim modellerine sahip bölümleri arasında finansal varlıkların transferi.

3. Örnek Uygulama¹

Finansal araçların gerçeğe uygun değerle ve itfa edilmiş maliyetle ölçümü ve muhasebeleştirilmesine ilişkin örnekler aşağıdaki gibidir.

3.1. Gerçeğe Uygun Değer ile Ölçüm

ABC işletmesi alım satım amaçlı olarak DEF işletmesinin piyasada işlem gören 4.000 adet hisse senedini 01.11.2013 tarihinde pay başına 20 TL üzerinden toplam 80.000 TL'ye satın almıştır. Alım için ödenen komisyon ve ücretler 750 TL'dir. DEF işletmesinin hisse senedinin değeri;

30.11.2013 tarihinde 18 TL

31.12.2013 tarihinde 24 TL olmuştur.

15.02.2014 tarihinde ABC işletmesi, DEF işletmesine ait 4.000 adet hisse senetlerini pay başına 25 TL'den satmıştır.

¹ Örnek uygulamalar hazırlanırken aşağıdaki kaynaklardan yararlanılmıştır;

- ✓ Gürbüz Gökçen, Başak Ataman, Cemal Çakıcı: "Türkiye Finansal Raporlama Standartları Uygulamaları", Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2011.
- ✓ Şeref Demir, "Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları TMS TFRS VUK Değerleme Yaklaşımı", Seçkin Yayınları, Ankara, 2012.

Çözüm:

TFRS - 9 madde 4.4'de belirtildiği gibi; bir finansal varlık, itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülemediği sürece gerçeğe uygun değerinden ölçülür. Örnek uygulamadaki söz konusu hisse senetleri alım satım amaçlı olduğundan gerçeğe uygun değere göre ölçülecek ve sonraki dönemde ortaya çıkan farklar kar ya da zarara yansıtılacaktır. Ayrıca alım sırasında katlanılan maliyetler doğrudan gider olarak yazılacaktır.

Uygulama örneğinin çözümünde, Türkiye Muhasebe Standartları ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları esas alınmakla birlikte, gerekli görülen yerlerde ise Tekdüzen Hesap Planı hükümleri dikkate alınmıştır.

- 01.11.2013 tarihinde ABC işletmesinin, DEF işletmesinin hisse senetlerini alım satım amaçlı alması:

01.11.2013			
110 HİSSE SENETLERİ		80.000	
110.01 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar			
770 GENEL YÖNETİM GİDERLERİ		750	
102 BANKALAR			80.750
/			

- 30.11.2013 tarihinde DEF işletmesinin hisse senetlerinin değerinin düşmesi:

30.11.2013			
659 DİĞER OLAĞAN GİDER VE ZARARLAR		8.000	
110 HİSSE SENETLERİ			8.000
110.01 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar			
4.000 adet x (20 TL - 18 TL) = 8.000 TL			
/			

- 31.12.2013 tarihinde DEF işletmesinin hisse senetlerinin değerinin artması:

31.12.2013			
110 HİSSE SENETLERİ		24.000	
110.01 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar			
649 DİĞER OLAĞAN GELİR VE KÂRLAR			24.000
4.000 adet x (18 TL - 24 TL) = 24.000 TL			
/			

- 15.02.2014 tarihinde DEF işletmesinin hisse senetlerinin satılması:

15.02.2014		
102 BANKALAR		100.000
110 HİSSE SENETLERİ		96.000
110.01 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar		
645 MENKUL KIYMET SATIŞ KÂRLARI		4.000
4.000 adet x 25 TL = 100.000 TL Satış tutarı		
4.000 adet x (25 TL - 24 TL) = 4.000 TL Satış kârı		
/		

TFRS - 9 madde 5.4.4'e göre, finansal varlıkların ilk muhasebeleştirilmesinde, bu standart kapsamında olan ve alım satım amacıyla elde tutulmayan özkaynağa dayalı bir finansal araca yapılan yatırımın gerçeğe uygun değerinde sonraki tarihlerde meydana gelecek değişikliklerin diğer kapsamlı gelirden sunulması konusunda, geri dönülemeyecek bir tercihte bulunulabilir.

Yukarıdaki örnek uygulamada, ABC işletmesi DEF işletmesinin hisse senetlerini alım satım amaçlı değil de, özkaynağa dayalı finansal araç olarak sınıflandırdığı imtiyazlı hisse senetleri olsaydı, hisse senetlerinin ay sonlarındaki değerlerindeki değişimler kâr veya zarar kaydedilmeyecekti. Özkaynaklarda yer alan bir hesaba kaydedilecekti.

- 01.11.2013 tarihinde ABC işletmesinin, DEF işletmesinin hisse senetlerini alması:

01.11.2013		
248 DİĞER MALİ DURAN VARLIKLAR		80.000
248.01 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılarak Ölçülen Finansal Varlıklar		
770 GENEL YÖNETİM GİDERLERİ		750
102 BANKALAR		80.750
/		

- 30.11.2013 tarihinde DEF işletmesinin hisse senetlerinin değerinin düşmesi:

30.11.2013	
526 FİNANSAL VARLIK DEĞERLEME FARKLARI	8.000
248 DİĞER MALİ DURAN VARLIKLAR	8.000
248.01 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılarak Ölçülen Finansal Varlıklar	
4.000 adet x (20 TL - 18 TL) = 8.000 TL	

- 31.12.2013 tarihinde DEF işletmesinin hisse senetlerinin değerinin artması:

31.12.2013	
248 DİĞER MALİ DURAN VARLIKLAR	24.000
248.01 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılarak Ölçülen Finansal Varlıklar	
526 FİNANSAL VARLIK DEĞERLEME FARKLARI	24.000
4.000 adet x (18 TL - 24 TL) = 24.000 TL	

- 15.02.2014 tarihinde DEF işletmesinin hisse senetlerinin satılması:

15.02.2014	
102 BANKALAR	100.000
526 FİNANSAL VARLIK DEĞERLEME FARKLARI	16.000
248 DİĞER MALİ DURAN VARLIKLAR	96.000
248.01 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılarak Ölçülen Finansal Varlıklar	
645 MENKUL KIYMET SATIŞ KÂRLARI	20.000
4.000 adet x 25 TL = 100.000 TL Satış tutarı	
4.000 adet x (25 TL - 20 TL) = 20.000 TL Satış kârı	

3.2. İtfa Edilmiş Maliyetle Ölçüm

KLM işletmesi 01.01.2013 tarihinde 27.920 TL karşılığında vadesine 5 yıl kalmış nominal değeri 30.000 TL olan yıllık %5 faizli yıl sonlarında 1.500 TL (30.000 TL x %5 = 1.500 TL) faiz ödemeli tahvilleri vadeye kadar elde tutmak amacıyla satın almış işlem maliyeti olarak 80 TL ödemiştir.

31.12.2013 tarihinde tahvillerin piyasa değeri 29.000 TL olmuştur.

Çözüm:

Tahvile ilişkin nakit akımları kullanılmak suretiyle tahvilin etkin faiz oranı aşağıdaki tablodaki gibi hesaplanır.

Nakit Akımı	Değer (TL)	Tarih
Nakit Çıkışı	- 28.000	01.01.2013
Nakit Girişi	1.500	31.12.2013
Nakit Girişi	1.500	31.12.2014
Nakit Girişi	1.500	31.12.2015
Nakit Girişi	1.500	31.12.2016
Nakit Girişi	31.500	31.12.2017
İç getiri oranı	%6,6090	

Aşağıdaki tabloda her dönemde elde edilen faiz geliri, tahsil edilen faizlerden kaynaklanannakit akışları ve her yıl sonu itfa edilmiş maliyetleri gösterilmiştir.

İTFA EDİLMİŞ MALİYET TABLOSU				
Tarih	Dönem başında itfa edilmiş maliyet	Faiz geliri	Nakit akışı	Dönem sonunda itfa edilmiş maliyet
31.12.2013	28.000,00	1.850,51	1.500,00	28.350,51
31.12.2014	28.350,51	1.873,67	1.500,00	28.724,18
31.12.2015	28.724,18	1.898,37	1.500,00	29.122,54
31.12.2016	29.122,54	1.924,69	1.500,00	29.547,24
31.12.2017	29.547,24	1.952,76	31.500,00	0,00

TFRS - 9 madde 5.1.1'e göre; gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılanlar dışındaki finansal varlıkların ölçümünde, bunların edinimiyle doğrudan ilişkilendirilebilen işlem maliyetleri de gerçeğe uygun değerlerine ilave edilir.

- 01.01.2013 tarihinde tahvil alınması:

80 TL'lik işlem maliyeti 27.920 TL lik alım maliyetinin üzerine eklenerek 28.000 TL itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülen varlık olarak muhasebeleştirilecektir.

01.01.2013			
240 BAĞLI MENKUL KIYMETLER		28.000	
240.01 İtfa Edilmiş Maliyeti Üzerinden Ölçülen Finansal Varlıklar			
102 BANKALAR			28.000
/			

- 31.12.2013 tarihinde tahvil değerlemesi:

Efe işletmesinin 31.12.2013 tarihinde vadeye kadar elde tutulacak tahvil değerlemesi sonucunda yapacağı kayıt aşağıdaki gibidir,

31.12.2013			
240 BAĞLI MENKUL KIYMETLER		350	
240.01 İtfa Edilmiş Maliyeti Üzerinden Ölçülen Finansal Varlıklar			
102 BANKALAR		1.500	
646 FAİZ GELİRLERİ			1.850
/			

- 31.12.2014 tarihinde tahvil değerlemesi:

Efe işletmesinin 31.12.2014 tarihinde vadeye kadar elde tutulacak tahvil değerlemesi sonucunda yapacağı kayıt aşağıdaki gibidir,

31.12.2014			
240 BAĞLI MENKUL KIYMETLER		374	
240.01 İtfa Edilmiş Maliyeti Üzerinden Ölçülen Finansal Varlıklar			
102 BANKALAR		1.500	
646 FAİZ GELİRLERİ			1.874
/			

- 31.12.2015 tarihinde tahvil değerlemesi:

Efe işletmesinin 31.12.2015 tarihinde vadeye kadar elde tutulacak tahvil değerlemesi sonucunda yapacağı kayıt aşağıdaki gibidir,

31.12.2015		
240 BAĞLI MENKUL KIYMETLER	398	
240.01 İtfa Edilmiş Maliyeti Üzerinden Ölçülen Finansal Varlıklar		
102 BANKALAR	1.500	
646 FAİZ GELİRLERİ		1.898
/		

- 31.12.2016 tarihinde tahvil değerlemesi:

Efe işletmesinin 31.12.2016 tarihinde vadeye kadar elde tutulacak tahvil değerlemesi sonucunda yapacağı kayıt aşağıdaki gibidir,

31.12.2016		
240 BAĞLI MENKUL KIYMETLER	425	
240.01 İtfa Edilmiş Maliyeti Üzerinden Ölçülen Finansal Varlıklar		
102 BANKALAR	1.500	
646 FAİZ GELİRLERİ		1.925
/		

- 31.12.2017 tarihinde tahvil değerlemesi:

Efe işletmesinin 31.12.2017 tarihinde vadeye kadar elde tutulacak tahvil değerlemesi sonucunda yapacağı kayıt aşağıdaki gibidir,

31.12.2017		
240 BAĞLI MENKUL KIYMETLER	453	
240.01 İtfa Edilmiş Maliyeti Üzerinden Ölçülen Finansal Varlıklar		
102 BANKALAR	1.500	
646 FAİZ GELİRLERİ		1.953
/		

- 31.12.2017 tarihinde vade sonunda tahvillerin anaparasının geri alınması:

31.12.2017		
102 BANKALAR	30.000	
240 BAĞLI MENKUL KIYMETLER		30.000
240.01 İtfa Edilmiş Maliyeti Üzerinden Ölçülen Finansal Varlıklar		
/		

4. Sonuç

TMS 39'da finansal varlıklar; gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlıklar, vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar, kredi ve alacaklar ve satılmaya hazır finansal varlıklar olarak dört başlık altında toplanmıştır. Finansal varlıklar için yapılan bu sınıflandırma TFRS 9 ile basite indirgenmiş ve dört başlık halindeki finansal varlıklar; itfa edilmiş maliyetle ölçülen finansal varlıklar ve gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen finansal varlıklar olarak iki başlık halinde sınıflandırılmıştır. TFRS 9'da yapılan bu sınıflandırmada ilgili finansal varlıkların yönetimi için işletmenin kullandığı yönetim modeli (finansal varlık yönetim modeli) ve söz konusu varlıkların sözleşmeye bağlı nakit akış özellikleri dikkate alınmıştır.

TFRS 9'a göre, bir finansal varlık, itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülemediği sürece gerçeğe uygun değerinden ölçülür. Gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen ve finansal riskten korunma ilişkisinin parçası olmayan bir finansal varlıktan kaynaklanan kazanç ve kayıplar, kâr veya zararda muhasebeleştirilir. Örneğin; alım satım amacı ile alınan hisse senetlerinden kaynaklanan kazanç ve kayıplar gelir tablosunda yer alır. Finansal varlıkların ilk muhasebeleştirilmesinde, standart kapsamında olan ve alım satım amacıyla elde tutulmayan özkaynağa dayalı bir finansal araca yapılan yatırımın gerçeğe uygun değerinde sonraki tarihlerde meydana gelecek değişikliklerin diğer kapsamlı gelirden sunulması konusunda, geri dönülemeyecek bir tercihte bulunulabilir.

Bir finansal varlığın sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsilini amaçlayan bir yönetim modeli kapsamında elde tutulması ve finansal varlığın sözleşme hükümlerinin, belirli tarihlerde sadece anapara ve anapara bakiyesine ilişkin faiz ödemelerinin yapılmasına yönelik nakit akışlarına yol açması durumlarda finansal varlık, itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülür.

Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılanlar dışındaki finansal varlıkların ölçümünde, bunların edinimiyle doğrudan ilişkilendirilebilen işlem maliyetleri de gerçeğe uygun değerlerine ilave edilir.

Çalışmamızın uygulama bölümünde, TFRS 9'la iki başlıkta sınıflandırılan finansal varlıkların gerçeğe uygun değerle ölçümüne ilişkin hisse senedi alım örneği, itfa edilmiş maliyetle ölçümüne ilişkin tahvil alım örneği verilerek, bunların TFRS 9 kapsamında nasıl muhasebeleştirileceği gösterilmiştir.

Kaynakça

- Çına Bal, E. ve Öztürk, V., (2013). " Türkiye Muhasebe Standardı TMS - 39 “Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçüm” Kapsamında Türev Ürünlerin Nakit Akış Riskinden Korunma Amaçlı Kullanımı: Forward Örneği", *İşletme Araştırmaları Dergisi*, Ankara, 2013, Cilt 5, Sayı 2, 126 - 127.
- Demir, Ş., (2012). *Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları (VUK Değerleme Yaklaşımı)*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Gökçen, G., Ataman, B., Çakıcı C., (2011). "Türkiye Finansal Raporlama Standartları Uygulamaları", *Türkmen Kitabevi*, İstanbul.
- Özerhan, Y. ve Yanık, S., (2012). “IFRS / IAS ile Uyumlu ve Örnek Uygulamalı Türkiye Muhasebe Standartları, Türkiye Finansal Raporlama Standartları”, *Türmob Yayınları*, Ankara.
- Türkiye Finansal Raporlama Standardı 9 “Finansal Araçlar”.
- Türkiye Muhasebe Standardı 32 “Finansal Araçlar: Sunum”.
- Türkiye Muhasebe Standardı 39 “Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme”.

Turkey Financial Reporting Standard - 9 "Financial Instruments" by Standard Classification of Financial Instruments and Application Examples

Emine CINA BAL
Gazi University,
Faculty of Tourism,
Department of Tourism
Management and Tourism Guidance
Ankara/TURKEY
ecina@gazi.edu.tr

Extensive Summary

There are four Turkey Accounting Standard related to Financial Instruments. These are IAS 32 "Financial Instruments: Presentation", IAS 39 "Financial Instruments: Recognition and Measurement", IFRS 7 "Financial Instruments: Disclosures" and IFRS 9 "Financial Instruments".

According to IAS 39, financial assets are classified into four classes. Each of them is subjected to different measurement basis. According to the standard, financial assets are classified into fair value assets, assets held to maturity, loans and receivables, available for sale financial assets. This quadruple classification for financial assets in IAS 39 has reduced into the groups as valued at fair value in the form of financial assets valued at amortized cost by IFRS 9. Entity's business model for managing the financial assets and the contractual cash flow characteristics of the financial asset are taken into consideration in this classification.

The objective of this IFRS is to establish principles for the financial reporting of financial assets that will present relevant and useful information to users of financial statements for their assessment of the amounts, timing and uncertainty of the entity's future cash flows.

According to IFRS 9, at initial recognition, an entity shall measure a financial asset at its fair value unless it is measured at amortized cost. A gain or loss on a financial asset that is measured at fair value and is not part of a hedging relationship shall be recognized in profit or loss unless the financial asset is an investment in an equity instrument and the entity has elected to present gains and losses on that investment in other comprehensive income. At the implementing example of this study, stock held for trading is taken, and how to take into account the positive and negative differences in fair value using profit and loss accounts are shown.

Another implementing example of our study is related to an investment in an equity investment that is not held for trading purposes. Changes will be occur later in

the fair value of these financial assets are presented, as mentioned in the standard, in other comprehensive income subsequent.

A financial asset shall be measured at amortized cost if both of the following conditions are met; the asset is held within a business model whose objective is to hold assets in order to collect contractual cash flows and the contractual terms of the financial asset give rise on specified dates to cash flows that are solely payments of principal and interest on the principal amount outstanding. Their direct acquisition of the fair values attributable transaction costs are added. At the example related to purchase of bonds in the implementation part of the study, first the cost of bond at the date of purchase (purchase price + commission expenses, etc.), cash flows will be obtained in the future from this bond (interest and principal payments) equalizing discount rate (internal rate of return) is calculated. Accordingly, an amortized cost table that shows interest income of each period, cash flows sourced from obtained interests and the cost bond at he and of each year is created. According to this table, accounting records considering each year-end valuation of the bond is sh